

Asia: VN/26111/2023

Tietosuojalainsäädännön kokonaisuudistuksen koordinaatioryhmän väliraportti

TIETOSUOJAN YLEISSÄÄDÖKSET (EU:n yleinen tietosuoja-asetus ja tietosuojalaki)

Onko tietosuojan yleissäädösten yleisen tietosuoja-asetuksen tai tietosuojalain soveltamiseen koettu liittyvän haasteita tai epäselvyyksiä, jotka voisivat vaikeuttaa julkisen palvelun järjestämistä?

Kyllä

Jos on, minkälaisista haasteista tai epäselvyyksistä on tarkalleen ottaen kyse?

Yliopiston suorittaessa tehtäviään edelleen on usein epäselvää, mikä henkilötietojen käsittelystä on lakisääteisen tehtävän suorittamista ja mikä yleisen etua koskevan tehtävän tai rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttämistä, erityisesti jos muussa lainsäädännössä annetaan mahdollisuus henkilötietojen käsittelyyn, mutta ei yksiselitteisesti velvoita siihen. Yliopistolain 2 § mukaan yliopiston lakisääteisiin tehtäviä ovat edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä, antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta sekä kasvattaa opiskelijoita palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa. Tehtäviään hoitaessa yliopiston tulee tarjota mahdollisuuksia jatkuvaan oppimiseen, toimia vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa sekä edistää tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

Tietosuojalain 4 ja 27 § sekä muussa lainsäädännössä ei tarkenneta selvästi näiden tehtävien rajoja sekä tehtäviin kuuluvia veloitteita. Tämän vuoksi yliopiston tehtävien hoitamiseen liittyy epäselvyyttä henkilötietojen käsittelyn oikeutuksen laajuudesta, erityisesti kun tehtävien hoitamisessa haluttaisiin huomioida ympäröivän yhteiskunnan ja käytössä olevien teknologioiden kehitys, jotka mahdollistaisivat ja hyödyttäisivät monia yliopiston tehtäviä, mutta tällaista henkilötietojen käsittelyä ei ole nimenomaisesti mainittu. Epäselvyydet velvoittavuudessa aiheuttavat lisätyötä, kun rekisterinpitäjät joutuvat määrittämään oikeusperustetta ja sen vaikutuksia mm. rekisteröidyn oikeuksien toteuttamiseen sekä viranomaisen velvollisuuteen luovuttaa tietoja eteenpäin.

Käsittelyn oikeusperusteen määrittäminen hankaloittaa myös muita yliopiston tehtäviä, kuten opiskelijoiden vaihto-opintoihin liittyvää henkilötietojen käsittelyä ja tietojen siirtoja Euroopan unionin tai Euroopan talousalueen ulkopuolisiin kohteisiin. Vaikka vaihto-opiskelu ulkomailla on

opiskelijan aloitteellisuudesta ja halusta lähtöisin olevaa toimintaa, ei käsittelyn oikeusperusteeksi sovellukaan suostumus, sillä opiskelija on alisteisessa asemassa yliopistoon eikä suostumus ole myöskään sovelias oikeusperuste julkista valtaa käyttäessä tai viranomaistehtävää suorittaessa. Tietojen siirron suojausmekanismien määrittämiseen liittyvä haaste johtuu tästä samaisesta syystä.

Toinen ongelmallinen aihe on ollut rekisteröidyn oikeuksien toteuttaminen tutkimuksessa, erityisesti vastustamisoikeuden rajojen tarkentaminen on vaikeuttanut yliopiston tutkimuksen edistämisen tehtävän toteuttamista. Tietosuojalain 31 § sanamuoto jättää epäselväksi, miten systemaattista rekisteröidyn oikeuksista poikkeaminen aiheuttaa ilmoitusvelvollisuuden valvovalle viranomaiselle (Tietosuojavaltuutetun toimistoon). Tarkoittaako poikkeaminen säännönmukaista poikkeamista siten, että rekisteröidyn oikeuksia ei lähtökohtaisesti toteuteta (esim. mahdollisteta tietojen poistamista) vai aiheuttaako jo tapauskohtainen harkinta tämän ilmoitusvelvoitteen.

Onko jonkin yleisen tietosuojasetuksen tai tietosuojalain säännöksen havaittu estävän viranomaisen tiedon liikkumisen tai julkisen palvelun järjestämisen tarkoituksenmukaisella tavalla? Onko tietosuojan yleissäädösten havaittu estävän tai rajoittavan tiedon tai henkilötietojen hyödyntämistä tai käsittelyä tarkoituksenmukaisella tavalla?

Kyllä

Jos on, mistä säännöksistä on tarkalleen ottaen kyse ja miten ne estävät tai rajoittavat tiedon käsittelyä?

Yliopisto-opintoihin kuuluvien opiskelijoiden pakollisten harjoittelujaksojen ja yliopiston ulkopuolella tapahtuvien opetusjaksojen kohdalla (opiskelijoiden) henkilötietojen liikkuminen yliopiston ja toisen organisaation välillä on vähintäänkin kankeaa. Käytännössä kyseessä on usein kahden viranomaisen välillä liikkuvista tiedoista (esimerkiksi lääketieteen alan harjoittelut sekä kliiniset opintojaksot, kasvatuksen alan toimijat, kuten varhaiskasvatuksen yksiköt ja oppilaitokset, muut opetusta antavat oppilaitokset, joissa tehdään harjoituksia/simulaatioita "vierailevina opiskelijoina"). Henkilötietojen siirron tai luovutuksen määrittelyn epäselvyys aiheuttaa lisätyötä sekä korkeakouluissa että harjoittelupaikoissa. Tietojenkäsittelysopimusten tai yhteisrekisterinpitäjyydestä tai tietojen luovutuksesta sopiminen on aikaavievää ja sen hyödyt ovat vähäiset, kun kyseessä on pakollisiin opintojaksoihin kuuluva harjoittelu.

Tutkimuksen osalta julkisuuslain 28 §:stä huolimatta tietosuojasetuksen voimaantulon jälkeiset muuttuneet ja kiristyneet käytännöt ovat yleisesti ottaen tuoneet haasteita tiedon liikkumiseen tutkimuskäyttöön eli tietojen ns. toisiokäyttöön. Tietojen saaminen tutkimuskäyttöön voi olla hyvin pitkä prosessi ja viranomaisten tai muiden julkistentahojen käytännöt vaihtelevat toisistaan. Liian tiukkojen tulkintojen vuoksi aineistoa ei aina saada lainkaan tutkimuskäyttöön. Tutkimustoiminta auttaa kehittämään myös julkisia palveluja, ja ellei tietoja saada tutkimuskäyttöön, on tällä myös epäsuorasti vaikutuksia julkisten palveluiden järjestämiseen tai ainakin niiden kehittämiseen. Kansallisen lainsäädännön läpikäynnissä olisi hyvä huomioida se, että rekisteriaineistot ovat hyvin arvokkaita tutkimustoiminnalle ja niiden luovuttaminen tutkimuskäyttöön tulisi pyrkiä mahdollistamaan.

VIRANOMAISTEN HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYÄ KOSKEVA KANSALLINEN ERITYISSÄÄNTELY

Onko kansalliseen erityissääntelyyn, jossa on kyse viranomaisten suorittamasta henkilötietojen käsittelystä (mukaan lukien henkilötietojen luovuttamisesta), koettu liittyvän haasteita tai epäselvyyksiä?

Kyllä

Jos on, minkälaisista haasteista ja epäselvyyksistä on tarkalleen ottaen kyse?

Toisiolaki on luonut monia ongelmia. Toisiolain tiukka tulkinta johtaa välillä absurdeihin tulkintatilanteisiin, kun esimerkiksi historiallista paperiaineistoa ei voitaisi luovuttaa muualle kuin tietoturvalliseen käyttöympäristöön. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että aineistoja on käsiteltävä tutkimuskäytössä tiukemmin tietoturvatoinenpitein kuin aineistoja käsitellään sen ns. ensiökäytössä.

Onko kansallisen erityislainsäädännön henkilötietojen käsittelyä koskevien säännösten havaittu estävän tietojenvaihdon sellaisten viranomaisten (tai julkista hallintotehtävää hoitavien) välillä, jotka tarvitsevat tietoja lakisääteisten tehtäviensä hoitamista tai julkisen palvelun tarjoamista varten?

-

Jos on, mistä säännöksistä on tarkalleen ottaen kyse ja miten ne estävät viranomaisten välistä tietojenvaihtoa?

-

Onko kansallisessa erityislainsäädännössä tunnistettu muita esteitä julkisen palvelun tarkoituksenmukaiselle järjestämiselle?

-

Jos kyllä, mistä säännöksistä on tarkalleen ottaen kyse ja miten ne estävät julkisen palvelun tarkoituksenmukaista järjestämistä?

-

YLEISEN TIETOSUOJA-ASETUKSEN SALLIMAN KANSALLISEN SÄÄNTELYLIKKUMAVARAN KÄYTTÖ

Onko yleisen tietosuoja-asetuksen sallimaa kansallista sääntelyliikkumavaraa käytetty tarkoituksenmukaisella tavalla viranomaisen tiedon liikkumisen tai julkisen palvelun järjestämisen näkökulmasta?

-

Jos ei, tulisiko kansallista sääntelyliikkumavaraa käyttää enemmän?

Jos kyllä, miltä osin ja miten liikkumavaraa tulisi käyttää nykyistä enemmän julkisen palvelun järjestämisen näkökulmasta?

-

Puuttuuko kansallisesta erityislainsäädännöstä säännöksiä, jotka mahdollistaisivat viranomaisten välisen tiedon liikkumisen siten, että julkinen palvelu voitaisiin järjestää tarkoituksenmukaisella tavalla. Jos kyllä, mistä puutteesta ja palvelusta on tarkalleen ottaen kyse?

-

Onko kansallisessa erityislainsäädännössä käytetty sääntelyliikkumavaraa tarpeettomasti? Jos on, miltä osin ja mistä säännöksistä on tarkalleen ottaen kyse?

-

YLEISET KOMMENTIT

Puuttuuko väliraportin liitteestä 1 lakeja, joita olisi hyvä arvioida kokonaisuudistuksen yhteydessä?

-

Muut kommentit

-

Parviainen Hanna
Helsingin yliopisto